Ədəbiyyat qəzeti

Sözlərin gücsüzlüyü, Ramiz Rövşən və qış günəşi

Elnarə AKİMOVA

Ramiz Rövşənin 70 illik yubileyinə gələndə təbiətin iki ovqatı, iki hava durumu bir-biri ilə təzadda idi. Soyuq bir qış gününün qarlı-çovğunlu havasını R.Rövşən poeziyasının isti nəfəsi ilə yarıb keçməyə dəli bir inam vardı içimizdə. Səmimi deyirəm, şəxsən mənim üçün bu şeirləri canlı-canlı dinləmək, onlarla baş-başa qalmaq daha önəmli idi. Qaldı ki, təbriklərə... onların da bu gün yeri vardı təbii. Hər halda dəyərli şairimizin 70 illik yubileyi ona ünvanlanan dost sözləri ilə şaqraq, yaddaqalan olmalı idi. Oldu da. AYB sədri Ananın təbriki məclisi açmaq, R.Rövşəni yalnız şair deyil, dost olaraq qədirbilənliklə dəyərləndirmək baxımından ilk addım oldu: "Ramiz Rövşən mənim üçün bir şair, nasir, həm də dost kimi xüsusi yeri olan əziz insandır", -dedi və xoş sözlərinin ardınca şairə AYB-nin, TÜRKSOY-un diplom, döş nişanı və hədiyyələrini təqdim etdi.

Anar müəllimin özünəxas yumor damarı nədənsə belə məclislərdə bütün tərəfləri ilə açıla bilir. Və həmən Mirzə Cəlil üslubunu xatırladır mənə. Ciddiyyətin harda bitib yumorun harda başlandığı arasındakı sərhədləri tapmaq üçün gərək xüsusi fəhmin ola. Amma hər nədirsə tədbir açıldığı nikbin ovqatın şirin ahəngində davam edə bildi sonacan. Yəqin havanın sərtliyini xəfif təbəssüm yaratmaqla yumşaltmaq istəyirdi yazarlarımız. F.Qocanın arzularında, K.Abdullanın Ramiz Rövşənlə dostluğunun əlli ilə yaxın tarixindən soraq verən xatirələrinin qanadında ömrün yeddinci onilinə gətirən yolun müxtəlif məqamlarına toxunuldu. Ramiz Rövşən "özünə sevinirdi" bu gün. Bu sevinci ələ verən şairin çöhrəsindən yağan gülüşün sirayəti deyildi. Həm də keçdiyi yolun bəlirtiləri idi ki, bu gün onu sevərək xoş gününə şərik olmağa gələnlərin qarşısına işıq dolu keçmiş, istedad dolu yaradıcılığı ilə çıxa bilirdi: "özün öz yolunsan, ilan balası". Ramiz Rövşən bu gün öz yolu olan şair kimi bütün keçmiş xatirələrin, dost təriflərinin, poetik incələmələrin qarşısında dayanmışdı. Hər deyəndə ələ düşən nəsnə deyil sözləri məğlubiyyətə uğratmaq. Deyilən bütün sözlərin şəxsiyyətin yaradıcı kimliyi önündə susub qalması, ondan bir boy aşağıda görünməsi. "Nə yaxşı tapdım özümü/ böyrümdən keçib getmədim" misrasındakı kimi. Deyilən fikirlər şairin böyründən keçmirdi, onun özünü hədəf alır, özünə çatırdı.

Tədbiri özəl edən səbəblərin biri də elə bu idi. Natəvan klubu Ramiz Rövşən siqlətli şairlərin yaradıcılıq gününə o qədər də alışıq deyil. Mənə elə gəlir, divarlar, divarlara hopan şair ruhları da sevinirdi o gün. "Nəğmə qırğını ili"ndə öldürülən şairlərin qərib ruhları, daha sonra R.Rzanın, Ə.Kərimin, İ.İsmayılzadə, Ə.Salahzadə, lap elə dünyadan yeni köçmüş Fikrət Sadığın ruhu sevinirdi. Çünki əsl şairlərin yalnız doğum tarixləri var və hər istedadlı nəfəsdə onlar yenidən dünyaya gəlirlər.

Nəzərə alaq ki, belə lakonik, yığcam keçirilən yubiley tədbirləri səbəbkarın yaradıcılığının qatlarını çözməyə o qədər də uyğun deyil. Burda ancaq xoş arzularla, dostcasına təbriklərlə yetinmək olar. Baxmayaraq ki, bu imkandan belə yararlananlar, onlara verilən azacıq şəraitdə şairin poeziyasının özəlliklərini səciyyələndirmək niyyəti ilə söz deyənlər oldu. Səyyad Aran R.Rövşənin şeirləri əsasında gözəl bir çıxış elədi: "Ramiz Rövşən şeirlərindəki bədii manevrlər, xüsusi keçidlər, ümumiyyətlə, poetik atmosfer heyranedicidir. Heç kəs məhəbbəti onun qədər səmimi ifadə edə bilmir. Əbədi poetik xoşbəxtlik deyilən anlayış mövcuddur. Bu da şair xoşbəxtliyidir ki, bütün zamanlarda sevilməklə, oxunmaqla daim yaşayır. Ramiz Rövşən də o böyük şairlərdəndir". Tənqidçilərdən Vaqif Yusifli "O, ilk şair idi ki, obrazı, səsi və sözüylə yaddaşıma həkk olundu. Əlbəttə, ədəbi aləmə yeni ayaq basanda onu alqışlayanlar da, tənqid edənlər də var idi. Amma Ramiz bir şair kimi çox tez etiraf və təsdiq olundu. O, Azərbaycan şerinə təzə notlar gətirdi. XX əsr poeziyamızı onsuz təsəvvür etmək mümkün deyil" - kimi fikirlərlə şairin ilk yaradıcılıq təcrübələrindən danışdı. Bəsti Əlibəyli kövrək notların qanadında şairdən vaxtilə aldığı müsahibənin nostaljisinə dalıb "o göy üzü də, o göy üzünün quşları da sizindi" - dedi. "Azərbaycan" jurnalının baş redaktoru İntiqam Qasımzadə məclisin ahəngini dəyişmək, onu "ağır artilleriya" predmeti olmaq niyyətindən uzaq salmaq təriqi ilə yenidən xatirələrə kökləndi, şairlə bağlı uzun illər davam edən dostluğundan danışdı, arada tədqiqatçılara etiraz etməyi belə unutmadan "əsl şair heç bir izm-ə sığmır", - kimi 90-cı illərdən bəri dəfələrlə işlədilən və az qala bizdə "izm" söhbəti çıxandan onun özü ilə yaşıd olan bir tezisi təkrar səsləndirdi nədənsə. Əlbəttə, sığmır, amma bu mühafizəkar düşüncə, mətnləri "izm"lərin nəzəri prinsipləri əsasında təhlil etməyə niyə mane olsun ki, - demək keçir könlümdən... Təki sənətkarın yaradıcılığı inteqrasiya qarşıdurmasına duruş gətirə bilsin və dünya havası, onun aparıcı tendensiyaları yazarın yaradıcılığından keçməyə müvəffəq olsun... Əsas məsələ budur, Kamal Abdulla demiş, "qalan şey təfərrüatdı". Nə isə, yaxşısı budur, məsələni dar məclislərin mümkün olmayan mübahisəli məqamlarına deyil, daha geniş çevrələrin ixtiyarına, daha peşəkar şəxslərin öhdəliyinə buraxaq. Professor Cəlil Nağıyev kimi arzulayaq və inanaq ki, "poeziyamızda yeni cığır açan bu böyük şairin yaradıcılığı daha ciddi, əsaslı tədqiqatların ünvanı olacaq". Baxmayaraq ki, həmin peşəkar yanaşmanı bu günə qədər sərgiləyən mətnlər heç də az deyil. Elə tədbirdə də nümayiş etdirənlər oldu. Rafiq Əliyev Ramiz Rövşəni metafizik poeziyanın yaradıcısı kimi dəyərləndirdi, Azər Turan "Modernizm estetikasını Azərbaycan poeziyasında ilk dəfə bütün poetik boyutlarda Ramiz Rövşən tətbiq etdi. O, poeziyamıza tənhalığa çəkilmiş, cəmiyyətdən imtina etmiş, gizlənməyə yer axtaran, mübhəmə qoşan obrazlar mərhələsini gətirən şairdir. 150 il əvvəl Fransada təzahür edən yeni poeziya ənənələrinin Azərbaycan ədəbi gerçəkliyində gec də olsa sürətlə və vüsətlə transferi Ramiz Rövşənin şeirləri hesabına baş verdi" kimi ardınca sistemli nəzəri analiz tələb edən fikir irəli sürdü. Əsaslandırmaq da olardı. Nə zaman, nə də məkan imkan verirdi buna.

İndi ancaq ümumi dəyərləndirmələrdən çıxış etməyə imkan vardı. Ramiz Rövşənin ilk növbədə, poetik yaşamının orijinallığı, nəfəsinin gücü ilə böyük şair olduğunu uca vurğu ilə nəzərə çatdırmağa. Gənc yazar Pərvin kimi: "Bütün yaradıcılığı boyu hər cür klişelərin fövqündə olan Ramiz Rövşən bu gün də 70 yaşının fövqündədi", yaxud Seyran Səxavət kimi: "O, şerimizin Eyfel qülləsi olmağı bacarıb".

Paşa Qəlbinur, Nazim İbrahimov, Yusif Nəğməkar, Əjdər Ol da təbriklərində şairin poeziyası və şəxsiyyəti ilə bağlı düşüncələrini bölüşdülər.

Tədbirdə bir şəxs də vardı. Səssizliyinə çəkilib özünün müşahidə kamerasını zala tuşlayan, bu günə səbəbkarın özü qədər sevindiyi üzünün hər cizgisindən bəlli olan Ramiz Həsənoğlu. Dostunun şad gününə də bir neçə cümlə ilə qatıldı: "Yaxşı ki, sən mənim yanımdasan Ramiz. Var ol". Öz sözünü illər öncə və zamanında "Üç çinar yarpağı" telefilmi ilə söyləmiş Ramiz Həsənoğlu gedən illərin ardından boylanıb daha nə deyə bilərdi ki... İndi ona - "Azərbaycan poeziyasının Xan Çinarı"na baxıb qürrələnmək qalırdı yalnız. Çünki həmin tədbirdə sözlərin gücsüzlüyünü dərk edən azlardan idi Ramiz Həsənoğlu.

Yaxşı ki, Ramiz Rövşən şeirlərini söyləməyə başladı və bizi "məğlubiyyət" acısından xilas edib dadımıza yetdi sanki. Şeirlərin ovqatı, havası da fərqli idi. Ömür yolunun üç mərhələsinə işarət kimi səsləndi bu şeirlər. Uşaqlıq, gənclik və ahıllıq kimi. Amma ya təsadüfi, ya düşünülmüş olaraq, Ramiz Rövşənin ömrə işarə ilə səyahətə çıxan şeir trayektoriyasının əyrisi əksinə, bu gündən dünənə gediş elədi. Ömrün ahıl çağlarında qələmə aldığı, həzin və nisgil çalarına bürünmüş şeirlərlə başladı çıxışına: "Daha ömrümə də qaranlıq düşür/ Ürəkdə sonuncu ümid qaralır"; "Hayandasan, di gəl çıx, ay bu yükün yiyəsi!..". Daha sonra "Həyat filminin yarısında yuxuya gedib ömrün necə keçdiyindən xəbər tuta bilməyən", "Ramiz meşəsində azıb qalan" şairin "Məni ağac kimi silkələsələr/ Hər budağımdan bir ürək tökülər" misraları yaşanmış, yaşanılan ömrün hallalıq dərəcəsi kimi mənalandı. Daha "özündən gizlənməyə" ehtiyac duymurdu şair. Əksinə, zamanında gizlətdiyi, heç yerdə demədiyi mətnlərini də üzə çıxarmağa niyyətli idi. Çünki arxada "mən bu ömrü uduzdum" misralarını vurub keçən şərəfli bir ömür vardı. Ona görə şair sonda gənclik illərinin gizlininə - 18 yaşında imtahan və avqust istisinə aid yazdığı şerə döndü. Arada fürsət tapıb "Öz aramızdı, heç 18 yaşlı Ramiz Rövşən də pis yazmırdı", - deyə 70 yaşına "göz vurmağı" da unutmadı. "Ömür bundan sonra başlayır" nikbinliyi ilə yeni yaşının qarşısına qollarını geniş açaraq çıxdı. Şair və Tanrı münasibətlərinə toxundu: "İnsan üçün ən önəmlisi öz vicdanına, daxilindəki ilahi səsə olan münasibətidir". Amma bu münasibəti şairin şeirləri onun özündən daha yaxşı anladırdı: "Bütün yollarımı aldın əlimdən/Bütün yollarımın sonu sən oldun" etirafı ilə. Şairin səmimiyyətindən danışdı: "Şair üçün hər şeydən əvvəl özünə səmimiyyətlə yanaşması gəlir, bu, hətta oxucuya səmimiyyətindən də öndə dayanmalıdır". Burda da şeirlər irəli çıxıb müəllifindən daha istedadla çözdü məsələni: "Mən bir tozam, azadam göy üzündə/ Nə olsun ki, azad deyil, bir adam yer üzündə".

Hə... Görünür, tək məğlub biz olmadıq. Elə Ramiz Rövşənin özü də poeziyası qarşısında gücsüz qaldı.

* * *

Belə... Yazını bitirirəm. Sübh çağıdı. Son nöqtəni qoysam da, içimdəki şeirlərin havası məni özgə düşüncələrə dalmağa qoymur. Pəncərəyə sarı dönürəm. Havaya nəzər yetirəndə xatırladığım misralar üzümə xəfif bir təbəssüm qondurur:

Qorxa-qorxa bu sübh çağı
Nə baxırsan göyə sən?
Deyirsən ki, günəş çıxıb,
Qar əriyir deyəsən.

Və mən düşünürəm, Ramiz Rövşənin poeziya üfüqlərində qış günəşi kimi doğuluşu indən sonra başlayır.

Ədəbiyyat.- 2016- cı il.- 17 dekabr.- S. 7.